

YASHIL IQTISODIYOTGA O'TISHDA KICHIK BIZNES VA XUSUSIY TADBIRKORLIK SUBYEKTLARINING AHAMIYATI

Fozilov Vahobjon Akrom o'g'li.

Samarqand iqtisodiyot va servis instituti,

“Real iqtisodiyot” kafedrası, assistent o'qituvchi.

E-mail: vaxob.fozilov@mail.ru

Annotation. Due to the urgent need to solve environmental problems, the process of transition to a green economy on a global scale requires the active participation of small and private business entities. This thesis aims to explore and explain the central role of small businesses and private enterprises in supporting sustainable practices, promoting green innovation, and contributing to the overall success of the green economy.

Key words. Green economy, small business in green economy, environmental sustainability, importance of small business in green economy, support of green economy.

Аннотация. Учитывая острую необходимость решения экологических проблем, процесс перехода к зеленой экономике в глобальном масштабе требует активного участия субъектов малого и частного бизнеса. Целью этой тезис является изучение и объяснение центральной роли малого бизнеса и частных предприятий в поддержке устойчивых практик, продвижении зеленых инноваций и содействии общему успеху зеленой экономики.

Ключевые слова. Зеленая экономика, малый бизнес в зеленой экономике, экологическая устойчивость, значение малого бизнеса в зеленой экономике, поддержка зеленой экономики.

Annotatsiya. Ekologik muammolarni hal etishning shoshilinch zaruratidan kelib chiqqan holda, global miqyosda yashil iqtisodiyotga o'tish jarayoni kichik va xususiy tadbirkorlik subyektlarining faol ishtirokini taqozo etmoqda. Ushbu tezis kichik biznes va xususiy korxonalarining barqaror amaliyotlarni qo'llab-quvvatlash, ekologik toza

innovatsiyalarni rag'batlantirish va yashil iqtisodiyotning umumiy muvaffaqiyatiga hissa qo'shishdagi markaziy rolini o'rganish va tushuntirishga qaratilgan.

Kalit so'zlar. Yashil iqtisodiyot, yashil iqtisodiyotda kichik biznes, ekologik barqarorlik, yashil iqtisodiyotda kichik biznesning ahamiyati, yashil iqtisodiyotni qo'llab-quvvatlash.

Jahon hamjamiyati iqlim o'zgarishi, resurslarning kamayishi va biologik xilma-xillikning yo'qolishi kabi ortib borayotgan ekologik muammolarga duch kelmoqda. Bunga javoban, barqarorlikka ustuvor ahamiyat beradigan, atrof-muhitga ta'sirni kamaytiradigan va adolatli rivojlanishga yordam beruvchi yashil iqtisodiyotga o'tish zarurligi to'g'risida konsensus kuchayib bormoqda. Kichik biznes va xususiy tadbirkorlik subyektlari iqtisodiyotning chaqqon va innovatsion subyektlari sifatida ushbu o'tishni amalga oshirishda beqiyos o'rin tutadi. Ushbu tezis kichik biznes va xususiy tadbirkorlik sub'yektlarining yashil iqtisodiyotga qo'shayotgan ko'p qirrali hissasini o'rganadi. O'zbekistonda "Yashil" o'sish va iqlim o'zgarishi bo'yicha siyosiy muloqotlar turkumi ishlar to'plamida "Yashil" iqtisodiyotga o'tishning ustuvor yo'nalishlari batafsil keltirilgan¹:

- Tabiiy ofatlar va iqlim o'zgarishiga javob choralarini ko'rish;
- Tabiiy resurslardan barqaror va samarali foydalanish;
- Barqaror va inklyuziv urbanizatsiya;
- Sanoat va iqtisodiyotning "yashil" va kam uglerodli rivojlanishi;
- O'tish davridan eng ko'p ta'sir ko'rgan odamlar va joylarni qo'llab-quvvatlash;
- Innovatsiyalar va davlatning "yashil" xaridlar;
- Yashil moliyalashtirish;
- Qulay siyosiy muhit va samarali institutlar;

¹ "O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda "Yashil" O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D.C."

- Tashkiliy salohiyatni oshirish va kadrlarni rivojlantirish.

Shunga ko'ra, O'zbekiston butun mamlakat aholisini uzoq muddatli jarayonga jalb etgan holda iqtisodiyotning uglerod sarfini kamaytirish va tabiatdan foydalanishni barqaror rivojlantirishni ko'zlagan.

Hukumat iqlim o'zgarishi bo'yicha strategiyasini va O'zbekiston Respublikasining 2019–2030-yillarda “Yashil” iqtisodiyotga o'tish strategiyasini amalga oshirishda mamlakatning ekologik barqarorligiga erishishni maqsad qilib qo'ygan².

Ushbu siljish ekologik barqarorlikni asosiy o'ringa qo'yadigan iqtisodiy model bo'lgan yashil iqtisodiyot kontsepsiyasiga kiritilgan. Ushbu paradigma o'zgarishining markazida kichik biznes va xususiy tadbirkorlar barqaror va ekologik mas'uliyatli iqtisodiyotga o'tishda hal qiluvchi va ko'p qirrali rol o'ynaydi. Shu o'rinda, ushbu natijalarga erishishda bizga quyidagi maqsadlarga yetish, hozirgi globallashgan iqtisodiyot sharoitida biznes sub'ektlarining oqilona qaror qabul qilishida amaliy yo'riq bo'lib xizmat qiladi.

- Kichik biznes va xususiy korxonalarining ekologik barqarorlikka ta'sirini baholash.
- Kichik biznesning yashil innovatsiyalar va texnologiyalarni rivojlantirishdagi rolini tahlil qilish.

• Kichik biznes va xususiy korxonalar o'rtasida barqaror amaliyotni qo'llab-quvvatlovchi va rag'batlantiruvchi siyosat asoslarini baholash.

• Muvaffaqiyatli biznes va ularning yashil iqtisodiyotga qo'shgan hissasi bo'yicha amaliy tadqiqotlarni o'rganish.

• Kichik biznes faoliyatining yashil iqtisodiyotdagi rolini oshirish bo'yicha siyosatchilar, biznes egalari va manfaatdor tomonlar ish faoliyatini tashkil qilish va ta'sir doirasini tahlil qilish.

² “O'zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag'allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O'zbekistonda “Yashil” O'sish va Iqlim O'zgarishi bo'yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To'plami. Jahon banki: Washington D.C.” 9-bet.

Kichik biznes va xususiy korxonalarining ekologik barqarorlikka ta'sirini baholash mas'uliyatli biznes amaliyotlarini targ'ib qilish va atrof-muhitga yetkazilgan zararni yumshatish uchun muhim ahamiyatga ega. Kichik biznes va xususiy korxonalarining ekologik barqarorlikka ta'sirini baholash yoki ularni aniqlash uchun ularning faoliyati, amaliyoti va operatsiyalarini baholashni o'z ichiga oladi. Ushbu tahlilni amalga oshirishimizdan maqsad shuki, odatda energiya iste'moli, chiqindilarni chiqarish, suvdan foydalanish, barqaror amaliyotlarga rioya qilish kabi o'lchov omillarini o'z ichiga oladi. Maqsad korxonalarining ekologik izlarini kamaytirishi, ekologik toza amaliyotlarni targ'ib qilishi va uzoq muddatli ekologik barqarorlikka hissa qo'shishi mumkin bo'lgan sohalarni aniqlashdan iborat. Kichik korxonalar ko'pincha yirik korporatsiyalarga qaraganda ko'proq moslashuvchan va innovatsiondir. Ular bozor talablariga tezda javob berishlari, yangi g'oyalar va texnologiyalar bilan tajriba o'tkazishlari mumkin. Ushbu tadbirkorlik ruhi innovatsion yashil yechimlarni ishlab chiqishga yordam berishi mumkin. Nega aynan kichik biznes ushbu tezisning asosiy e'tibor qaratilishi lozim bo'lgan mavzusi ekanligi ham aynan mana shudir. Kichik biznes o'z mahalliy hamjamiyatlari va hududlarida joylashgan. Ular o'z hududlarida mahalliy ifloslanish yoki resurslarning kamayishi kabi muayyan ekologik muammolarni hal qiluvchi yashil texnologiyalar va amaliyotlarni ishlab chiqishlari yoki ularni amalga oshirishlari mumkin. Bundan tashqari, ko'pgina kichik korxonalar xarajatlarni tejash, tartibga solish talablariga rioya qilish va iste'molchi talablari tufayli o'z faoliyatlarida bir qancha o'zgarishlarni tajriba qiladilar. Ushbu o'zgarishlar ko'pincha energiya tejaydigan uskunalari yoki qayta tiklanadigan energiya manbalari kabi yashil texnologiyalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Hukumat chiqindilarni utilizatsiya qilish, energiya samaradorligi va barqarorlik bilan bog'liq boshqa omillar uchun standartlarni belgilovchi atrof-muhit qoidalarini qabul qilishi va qo'llashi lozim. Ushbu qoidalar korxonalariga rioya qilishlari va muayyan ekologik standartlarga javob berishlarini ta'minlash uchun asos bo'lib xizmat qilishi lozim va darkordir. Shuni taklif sifatida aytish lozimki, hukumat iste'molchilarga ekologik toza mahsulot va xizmatlarni aniqlashga yordam beradigan yashil sertifikatlash va etiketkalash

dasturlarini yoki tizimlarini qo'llab-quvvatlashi yoki tashkil qilishi lozim. Bu atrof-muhitga e'tiborli mijozlarni jalb qilish uchun korxonalarni ushbu standartlarga javob berishga undashi mumkin. Chunki, bu bilan biz nafaqat kichik korxonalar doirasida, balki butun jamiyat bo'g'inlarida yashil iqtisodiyot qurishdagi o'ziga xos stereotiplarimizni birmuncha o'zgartirgan va targ'ib qilishimiz mumkin. Muvaffaqiyatli biznes sub'ektlari faoliyatini yoki ilg'or texnologiyalar joriy qilingan faoliyat turlarini tahlil qilgan holda, ularni o'rganish qimmatli tushuncha va saboqlarni taqdim etadi. Ulardan bir qanchasiga misollar keltiramiz:

- Innovatsion yondashuv;
- Resurslar samaradorligi;
- Normativ muvofiqlik;
- Bandlik darajasini oshirish;
- Uzoqni ko'ra bilishlik;
- Xavf-xatar risklarini kamaytirish;
- Moliyaviy barqarorlik va boshqa juda ko'plab jihatlari.

Ushbu muvaffaqiyatli korxonalarni o'rganish orqali tashkilotlar va tadbirkorlar yashil iqtisodiyot va ekologik barqarorlikka hissa qo'shgan holda rentabellikka olib keladigan strategiyalar, tizimli dasturlar ishlab chiqadilar. Hukumat yoki siyosatchilar, manfaatdor tomonlar, biznes egalarining o'rni haqida bir og'iz so'z aytadigan bo'lsak, ular qo'llab-quvvatlovchi siyosat asoslarini yarata oladilar. Jumladan, soliq imtiyozlari, grantlar va yashil investitsiyalar uchun subsidiyalar kabi barqarorlikni rag'batlantiradigan siyosatlarni ishlab chiqish va amalga oshirish kabilardir. Shuningdek, qonuniy normalar, me'yoriy hujjatlar va ularning bazaviy talablarini soddalashtira oladilar. Energiya tejaydigan uskunalari, qayta tiklanadigan energiya manbalari va atrof-muhitga ta'sirni kamaytiradigan boshqa yashil texnologiyalarga sarmoya kiritish uchun resurslarni ajrata oladilar. Hammasini jamlagan holda, kichik biznesning yashil iqtisodiyotdagi rolini oshirish hamkorlikdagi sa'y-harakatlar bo'lib, qo'llab-quvvatlovchi siyosat, biznes egalarining faol harakatlari hamda jamiyat va sanoatdagi manfaatdor tomonlarning

ishtirokini talab qiladi. Agar bu guruhlar birgalikda ishlasa, ular yanada barqaror kelajak sari mazmunli taraqqiyotga olib kelishi mumkin.

REFERENCES:

1. “O‘zbekiston Respublikasi Iqtisodiy taraqqiyot va kambag‘allikni qisqartirish vazirligi, Jahon banki, Markaziy Osiyo Mintaqaviy ekologik markazi, 2022-yil. O‘zbekistonda “Yashil” O‘shish va Iqlim O‘zgarishi bo‘yicha Siyosiy Muloqotlar Turkumi: Ishlar To‘plami. Jahon banki: Washington D.C.”
2. Saidakhmedovich S. T., Bekhruz U. PROBLEMS OF ECONOMIC DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS IN THE REAL SECTOR //Galaxy International Interdisciplinary Research Journal. – 2022. – T. 10. – №. 10. – C. 624-628.
3. Dusmatov B.O., Fozilov V.A. INNOVATIVE APPROACHES TO MANAGING THE DEVELOPMENT OF INDUSTRIAL ENTERPRISES. International journal on economics, finance and sustainable development. № 3. – 2023. 153-159.
4. Fozilov V.A. MECHANISM OF INNOVATIVE DEVELOPMENT OF SMALL BUSINESS AND ENTREPRENEURSHIP IN THE CONTEXT OF ECONOMIC MODERNIZATION.// Web of scientist. International scientific research journal. – 2022. 564-566.
5. How to Create Small Business Infrastructure for Manageable Growth. Article by Alicia Butler Pierre. <https://www.eqbsystems.com/create-small-business-infrastructure-part-1-3/>
6. Dusmatov B.O., Fozilov V.A. Strategic Factors for the Development of Small Business and Private Entrepreneurship. // Nexus : Journal of Innovative Studies of Engineering Science (JISES)// Volume: 02 Issue: 05 | 2023, 29-35.